

In gesprek met de burens

Truus Gubbels Waar Vlaanderen al 25 jaar nadrukkelijk cultureel aanwezig is in Amsterdam met De Brakke Grond, is Nederland dat pas sinds 2004 in België: toen opende in Brussel het Vlaams-Nederlands Huis deBuren. Een gesprek met Greetje van den Bergh, kwartiermaker en intendant tot oktober 2005, en Dorian van der Brempt, de huidige directeur van Huis deBuren.

Op basis van haar jarenlange ervaring met Vlaams-Nederlandse cultuur- en onderwijs-samenwerking werd Greetje van den Bergh eind 2003 gevraagd om als informateur op te treden voor een Vlaams-Nederlands Centrum voor Europa. Van den Bergh: 'Er lag een mooi rapport van de commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland dat handvatten gaf en waarin drie functies – debat en ontmoeting, presentatie en informatie – werden onderscheiden, maar dat was al een paar jaar oud. Na een aantal gesprekken over het principebesluit dat toenmalige cultuurministers Rick van der Ploeg en Bert Anciaux naar aanleiding van dat rapport hadden genomen, werd ik steeds enthousiaster. De uitbreiding van de Europese Unie met tien lidstaten stond voor de deur, Nederland zou in juli voorzitter worden. Ik dacht: als er ooit behoefte is aan discussie in en over Europa, dan is het nu. De voorstellen in mijn rapportage werden goedgekeurd, en in juni 2004 vond de

officiële opening plaats, met een leeg pand, en voor de kwartiermaker-intendant de zorg voor bestuur, personeel, programmering en het operationeel maken van het gebouw. Na zoveel publicitaire aandacht rond de opening moest er immers snel iets gebeuren, want anders kun je wel weer sluiten. Onderdeel van mijn taak was ook om vóór eind 2005 de werving van de nieuwe directeur af te ronden.' Dat werd de Vlaming Dorian van der Brempt. Hij komt oorspronkelijk uit de boekenbranche, was adviseur van Vlaamse cultuurministers en geeft les aan de Designacademie te Eindhoven.

Waarom zo laat?

Oorspronkelijk was het idee om naast de Taalunie een Vlaams cultureel huis in Amsterdam en een Nederlandse pendant in Brussel te stichten. De eerste twee zijn er gekomen; dat laatste is om allerlei redenen vertraagd. Na verloop van tijd werd in Nederland de vraag gesteld:

willen wij het aantal culturele instituten in het buitenland wel uitbreiden? Willen wij niet liever investeren in culturele activiteiten? De instituuts-gedachte had daardoor lange tijd geen prioriteit. Met het rapport van de Commissie Cultureel Verdrag kwam er weer beweging in de zaak. Van der Brempt: 'Het was een mooi moment: Van der Ploeg, een interessante, beetje anarchistische minister van Cultuur maar met visie, en Anciaux, zijn Vlaamse pendant met grote plannen, eigenlijk allebei twee wilde jongens, namen het besluit om het Vlaams-Nederlands Centrum voor Europa op te richten. Zij hadden de culturele creativiteit om dat Europese perspectief nadrukkelijk toe te voegen. Dit instituut heeft immers een belangrijke symbolische betekenis in Brussel voor de aanwezigheid van de Lage Landen met de ogen gericht op Europa. Twee kleinere landen met een groot cultureel gewicht, omgekeerd evenredig aan onze oppervlakte en aantallen inwoners, kunnen samen hun stem laten horen in Europa.'

Toen het besluit eenmaal gevallen was, moest er nog van alles geregeld worden. Van den Bergh: 'Er stond niet eens op papier hoeveel geld we de eerste tijd zouden krijgen en hoe het bestuur zou moeten

werken... allerlei dingen waar je bij zo'n ingewikkeld project gemakkelijk onderling wrijving over kunt krijgen. Uiteindelijk gaven beide regeringen de ruimte om te doen wat nodig was. Vanaf het begin organiseerden we naast culturele evenementen ook politieke discussies en debatten, bijvoorbeeld over de Europese grondwet, en we deden dat op zo'n manier dat zowel de mensen van de Europese instellingen en de buitenlandse culturele instituten als journalisten

'Huis deBuren heeft een belangrijke symbolische betekenis in Brussel'

en "gewone" burgers dachten: zo willen wij praten over Europa. Maar het was uitproberen. Brussel heeft zoveel culturele activiteiten en wij realiseerden ons dat we niet moesten concurreren met wat anderen beter konden, maar dingen organiseren die iets nieuws toevoegden. Daar moet je een (nieuw) publiek voor creëren en dat betekent heel actief *outgoing* zijn en je profileren als ontmoetingsplaats voor Europa. Mijn ambitie was de positie die een cultureel instituut als De Balie in Amsterdam heeft, een plek waar belangrijke onderwerpen aan de orde zijn en waar de mensen komen die ertoe doen. De uitspraak van Anil Ramdas, voormalig directeur van De Balie: "Ik wil de mensen niet laten zien *hoe* ze moeten kijken, maar dat ze ook *anders* kunnen kijken", is een adagium dat voor mij een voorbeeld is geweest. Je komt binnen met bepaalde zekerheden, maar als je weggaat heb je er misschien ook een andere manier van kijken naar de werkelijkheid bij gekregen.

En altijd in Europees perspectief. In het verleden hebben Nederland en Vlaanderen artistiek en intellectueel soms een belangrijke rol gespeeld in Europa. Denk aan de schilderkunst, aan Erasmus, aan Spinoza. Je kunt daaruit leren dat je ook als geografisch klein gebied een rol van betekenis kunt spelen op het moment dat je kunstenaars, intellectuelen en denkers vrijheid geeft.’

Multicultureel publiek

Wie naar het programma van Huis deBuren van het seizoen 2005–2006 kijkt, ziet een breed scala aan activiteiten. Bijvoorbeeld een tentoonstelling van de strip die Dick Matena naar *De Avonden* van Gerard Reve heeft gemaakt met daaraan gekoppeld een discussie met deskundigen uit Vlaanderen en Nederland over de relatie tussen het beeldverhaal en de literatuur. Lezingen van schrijvers als Arnon Grunberg over ‘Joodse identiteiten in Europa’. *Mind Europe* was de eerste keer onderdeel van het culturele programma tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie. Schrijvers en journalisten werden uitgenodigd voor een debat over ‘het Europa van de geest’ met collega’s uit de tien nieuwe lidstaten. In 2006 wordt alweer de vierde *Mind Europe–Next Step* georganiseerd met lezingen en discussies tussen schrijvers, opinie- en beleidsmakers uit heel Europa. Onder de titel *Homo universalis, de kunst van het weten* zijn er in de loop van dit jaar gesprekken tussen wetenschappers en kunstenaars. Robert Dijkgraaf, de Nederlandse hoogleraar wiskunde, gaat in gesprek met Erich Sleichim, de Vlaamse musicus van Maximalist en nu Blindman, en hoogleraar organische chemie Bert Meijer praat met regisseur en toneelvernieuwer Gerardjan Rijnders. Maandelijks wordt een debat georganiseerd met een thema als liefde voor steden – op Valentijnsdag bijvoorbeeld met de vragen: is de liefde voor steden vergelijkbaar met de liefde voor

een partner? En kun je verliefd zijn op een stad? Een ander onderwerp was het enorme verschil in succes van multiculturele films als *Shouf Shouf Habibi* in Nederland en Vlaanderen (zie ook het artikel van François Stienen – p. 70).

Sinds de opening zijn de meeste avonden in Huis deBuren vrij goed bezet. Soms komt alleen de Nederlandse gemeenschap rond Brussel, soms zijn er bijna alleen Vlamingen. Van den Bergh: ‘Je kunt niet voor al je activiteiten één en hetzelfde publiek hebben. Duidelijk moet zijn wie we met welk programma willen bereiken; als dat niet lukt, moet je óf aan je publieks- óf aan je programmakant iets veranderen. In het begin hebben we heel actief geworven, bijvoorbeeld via de Nederlandse ambassade. Als je eenmaal een kern van vaste bezoekers hebt die het doorvertellen, komt het wel op gang. Bij een tentoonstelling over Vlaamse illustratoren zagen we veel jongeren van kunstopleidingen in Brussel en bij debatten over Europese politiek studenten van de Erasmus Hogeschool. Jongeren komen ook op een programma rond stadsdichters af, met Joost Zwagerman en Tom Lanoye, want wanneer zitten die nou samen in een programma?’ Ze benadrukt overigens dat ze ouderen – ‘hoe dan ook gedefinieerd’ – een net zo belangrijke doelgroep van Huis deBuren vindt als jongeren.

Van der Brempt is het daar helemaal mee eens: ‘Wij stellen vast dat ook het oudere publiek zeer geïnteresseerd is. Laten we dan ook de presentatieruimten die we hebben beter gebruiken en met dezelfde culturele ingrediënten van de avond de middag vullen voor senioren. Met relatief kleine meerkosten zijn er daardoor meer mensen te bereiken.’ Maar Van der Brempt is tegen drempelverlaging: ‘Dat is een uitvinding van marketeers en amateursociologen die het publiek misprijzen. Als mensen tennis kijken, willen ze topniveau zien en bij voetbal de Champions League. Waarom zou dan op het gebied van cultuur de drempel verlaagd moeten wor-

den? Huis deBuren wil geen drempelverlaging, maar de *real thing* want daar zit onze verwondering. Soms moet er, tijdelijk, een hellend vlak worden aangelegd bij de deur; maar de drempel, daar blijven we af.’

En de multiculturele diversiteit? Van den Bergh: ‘In Brussel is *alles* multicultureel, heel Europa zit daar en een Hongaar brengt een totaal andere culturele achtergrond en visie met zich mee dan een Engelsman, ook als het gaat om kwesties als minderhedenbeleid of nationale identiteit. Maar als je bedoelt of er veel “gekleurde” mensen komen: dat is een publiek dat net als elders vaak zijn eigen uitgaansplekken heeft. Bovendien zijn niet-Europese Brusselaars voor het grootste deel Frans-talig, dus het ligt voor hen niet meteen voor de hand om naar het Vlaams–Nederlandse Huis te komen.’

Er is wel aandacht voor allochtone projecten in deBuren: een tijd geleden is er bijvoorbeeld een boek gepresenteerd van een Vlaams–Marokkaanse vrouw over haar proces van integratie, dat ingewikkelde traject tussen wat familie en een nieuw land van je verwachten en wat je zelf vindt. Maar Van der Brempt vindt het opmerkelijk dat films als *Shouf Shouf Habibi* in Vlaanderen nog niet gemaakt worden. Nederlandse allochtonen zijn volgens hem anders: ‘Vlaanderen heeft op dit ogenblik nog geen Hafid Bouazza, geen Kader Abdollah, Vlaanderen heeft ook geen Ayaan Hirsi Ali. Mensen als Bouazza komen weliswaar van hetzelfde platteland van Marokko als de Vlaamse Marokkanen, maar misschien heeft de Nederlandse cultuur een andere invloed op hen dan de Vlaamse. De relatieve brutaliteit van de Nederlandse, de grote bek, zorgt er misschien wel voor dat anderen ook harder schreeuwen om stand te kunnen houden... Maar je kunt je ook afvragen of Bouazza een Marokkaan of een Amsterdammer is. Hij heeft kenmerken van beiden, en die mix maakt die schitterende

schrijver. In Vlaanderen is dat anders. We hebben wel een paar zeer goede Marokkaanse denkers. De Turken hier zijn cultureel vooral met muziek bezig en daarbuiten met zaken. Wanneer je een kadasterplan over Antwerpen legt, zie je dat er heel veel Turks eigendom is. Marokkanen hebben altijd dat romantische idee gehouden: we verdienen geld en dan gaan we terug. Die Turken waren ook helemaal niet van plan om terug te gaan, die kopen huizen om te blijven.’

Grote verschillen

Van der Brempt: ‘Kader Abdollah vind ik een heel goed kunstenaar en een zeer bijzondere man. Je komt uit Perzië, je bent een vertegenwoordiger van 5.000 jaar cultuur – zoals hij ons zelf vertelt – en ze parkeren je in Zwolle... Er zijn er die van minder depressief worden! Ik vind dat proces mooi en fascinerend, hoe mensen die met zoveel problemen een land binnenkomen zulke fantastische artistieke prestaties leveren. Dat kan in Nederland beter, denk ik, daar wordt er ook meer voor ondernomen. Wij Vlamingen zijn een stuk liever, maar daardoor misschien ook zachte heelmeesters.’ Aan de andere kant: ‘Nederland kent geen Jan Fabre of Luc Tuymans. Er is Teun Hocks, een schitterend kunstenaar, maar die slaagt er net niet in om in die *champions league* mee te spelen. Er is geen Nederlandse Thierry Cordier op dit moment. Er is ook geen Rotterdams Philharmonisch orkest in Vlaanderen. Nederland heeft geen Dries van Noten en Dirk Bikkembergh; en na Hans van Maanen heb je wel kleinere experimenten gehad, maar ze zijn niet zoals die van Anne Teresa de Keersmaecker of Wim Vandekeybus geworden. Maar als je al die kunstenaars bij elkaar optelt voor die 20 miljoen mensen, dan hebben wij samen fantastisch veel te bieden. Laat ons wel zorgen dat dat op een vanzelfsprekende manier aan mekaar wordt aangeboden. In Vlaanderen is de eigenheid vaak heel sterk:

jij geeft dit blad uit en ik dat blad en wij hebben eigenlijk net te weinig lezers om rendabel te zijn. Daar kunnen wij hele avonden over leuteren, maar we hebben het moeilijk met het idee om bijvoorbeeld tijdschriften op de manier als destijds *HP/De Tijd* ineen laten vloeien. Ik vind het dan ook heel belangrijk dat Huis deBuren een plek is waar goed en graag naar elkaar geluisterd wordt, evenveel geluisterd als gepraat en een positief signaal gegeven wordt van wat doen we beter samen of waar kunnen we bepaalde correcties aanbrengen. Daar zetten we nu ook op in. We gaan bijvoorbeeld in Antwerpen een seminar doen vanuit Huis deBuren met de universiteiten van Antwerpen, Utrecht, Groningen en Rotterdam over cultuurmanagement. Wat zijn de noden in de culturele sector? Welke managers hebben we nodig? Hoe gaan we die op een efficiënte manier opleiden? Ook zijn we betrokken bij een bijeenkomst voor theatermakers in het kader van het theaterfestival in september in deSingel. Aan theater in Vlaanderen en Nederland zijn heel positieve elementen, maar er zijn aan beide kanten ook wat problemen. Er is volgens mij iets te veel commercie in Nederland en iets te weinig in Vlaanderen. De Nederlanders communiceren zeer goed terwijl de Vlamingen vandaag waarschijnlijk beter theater maken – ook omdat ze een beetje meer subsidie hebben om te experimenteren, te twijfelen, je af en toe enorm te vergissen en nu en dan zeer mooie dingen te doen. Je moet heel veel zaaien en heel veel bemesten en wieden om af en toe een prachtige bloem te zien verschijnen, en dat vraagt tijd en muze en energie en geld.’

Vlaanderen en Nederland financieren Huis deBuren samen voor anderhalf miljoen euro per jaar. Vlaanderen zorgt voor de gratis huisvesting en het exploitatiebudget is voor tweederde voor Nederland en voor eenderde deel voor Vlaanderen. Naast de organisatie van tentoonstellingen en discussies heeft het huis een leeszaal opgezet met een basiscollectie van circa

tweehonderd titels. Van den Bergh: ‘We wilden niet proberen te wedijveren met een uitleenbibliotheek of een boekhandel. Daarom hebben we in de leeszaal ook een computer neergezet met *links* naar de hoofdstedelijke bibliotheek Brussel, hier vlakbij, en boekhandel Atheneum te Amsterdam, waarmee we bestelafspraken hebben gemaakt. In het kader van de informatie-functie zou je mensen die bijvoorbeeld zoeken naar informatie over de Tachtigjarige Oorlog, een onderwerp dat in Nederland en in Vlaanderen totaal verschillend is beschreven, moeten kunnen doorverwijzen naar de belangrijkste auteurs over dat onderwerp. Door die informatie-functie geef je Vlamingen en Nederlanders, maar ook anderstaligen, de kans om door te dringen tot de samenleving in Vlaanderen en Nederland van vandaag en door de eeuwen heen. Het is interessant om onderwerpen over en weer aan elkaars geschiedschrijving te spiegelen. Maar zo’n verwijzingsfunctie goed ontwikkelen kost tijd en menskracht. En in de politieke en budgettaire afwegingen heb je tegenwoordig vaak maar weinig tijd om jezelf te bewijzen. Daarom hebben we er in de eerste periode voor gekozen vooral via ons programma te laten zien dat het Huis er is en waar dat goed voor is. Anders wordt er al snel gezegd: “Ach, zouden we hier nog wel mee moeten doorgaan?”’

De toekomst

Volgens Van der Brempt worden de steden van Europa de komende tijd een belangrijk issue. Hij gelooft meer in de verenigde steden dan in de verenigde staten van Europa. De zichtbaarheid en aantrekkelijkheid van de steden komt steeds meer in het vizier om allerlei redenen. Mensen uit de Verenigde Staten kennen eerder Brussel dan België. Amsterdam betekent meer dan Holland of *the Netherlands*. Praag, Rome of Helsinki spreken veel meer tot de verbeelding dan de landen waarin ze zich bevinden. Lucht en licht is op het platteland maar de animatie,

de verwenning van onze geesten zal in de steden zijn. ‘En daarom moeten we hier vanuit Huis deBuren, vanuit Brussel, vanuit Europa de stedelijkheid en de steden in het oog houden. Dat is een *file rouge* voor ons. We hebben een programma dat heet *De Radioboeken*. Twaalf auteurs, zes Vlamingen en zes Nederlanders, schrijven een verhaal dat een half uur duurt. Dat verhaal komen ze hier voorlezen. Als ze dat gedaan hebben, stoppen we het in een urn. Het verhaal wordt nooit gedrukt, maar is enkel een audiosignaal, als radioprogramma, als podcast of op cd. Via de website van onze partner Radio Klara en via onze site worden de verhalen straks aangeboden. Met de Wereldomroep hebben wij ook plannen. De enige beperking die we aan de twaalf auteurs hebben opgelegd, is dat in elk verhaal een stad of een aspect van stedelijkheid aanwezig moet zijn.’

De komende tijd zal er volgens Van der Brempt ook veel aandacht besteed worden aan presentaties, iets waarvoor Huis deBuren heel geschikt is: ‘Straks in de nieuwbouw worden twintig schermen geïnstalleerd, zo groot mogelijk, die gedeeltelijk naar buiten, gedeeltelijk naar binnen zijn gericht. Daarop kan videokunst te zien zijn, maar je kunt er ook gedichten op zet-

Truus Gubbels

is redacteur van *Boekman* en stafmedewerker van de Boekmanstichting

‘Intieme plekken van wijsheid en schoonheid, dat wordt onze kracht’

ten of architectuur, of een tentoonstelling van bijvoorbeeld Droog design die ze kunnen opsturen via het net. Met deze technologische middelen willen we een veel groter publiek dan nu bereiken. Maar we zitten pas in de eerste drie jaar en na die drie jaar wordt geëvalueerd en gekeken of het goed is geweest in termen van wat is het beste voor de Vlaamse cultuur. Is dat een centrum als De Brakke Grond of een budget voor tentoonstellingen in het Haags Gemeentemuseum of in het Groninger Museum of voorstellingen in Carré of de Toneelschuur. Maar dat is een heel ander model en een keuze die voor- en nadelen heeft. De Oostenrijkers hier in Brussel zijn bijvoorbeeld cultureel zeer actief, maar hebben geen eigen plek – die leggen hun ei in andere nesten. Maar Huis deBuren zit op een prachtige plek, zowel ruimtelijk als symbolisch gezien, in het hart van Brussel. Als we onze nieuwbouw hebben, kunnen we weer een aantal nieuwe dingen uitproberen. Bijvoorbeeld een grand café, een *stil* grand café zonder muziek, waar je met je lief kunt zitten, een boek lezen en een goed gesprek hebben. Ik investeer even graag in een dergelijke ontmoetings- en discussieplek als in een dure tentoonstelling. Stilte in steden wordt een van de meest gezochte combinaties van de komende jaren. Intieme plekken van wijsheid en schoonheid, dat wordt onze kracht.’